

Lenkijos XIX a. II pusės tapyba Vilkaviškio vyskupijoje: kilmės ir atribucijos klausimai; kūrinių katalogas

Regimanta Stankevičienė, Dalia Vasiliūnienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

El. paštas: regimanta1@yahoo.com; vasvas2@gmail.com

Straipsnyje apibendrinami ir svariai papildomi duomenys apie Vilkaviškio vyskupijos bažnyčiose esančius Lenkijos tapytojų kūrinius, publikuotus Lietuvos kultūros tyrimų instituto Sakralinio ir liaudies meno paveldo skyriaus parengtose tęstinio leidinio *Lietuvos sakralinė dailė* knygoje, skirtose šios vyskupijos architektūros ir dailės paveldui. Straipsnio tikslas – nustatyti, kas lėmė, kad Užnemunės (dab. Vilkaviškio vyskupijos) bažnyčiose tarp profesionalių dailininkų paveikslų vyrauja Lenkijos tapytojų sukurtieji, išskirti šiuos kūrinius, aptarti paveikslų įgijimo aplinkybes, patikslinti jau skelbtas kūrinių atribucijas ir pristatyti naujai išaiškintus autorius.

RAKTAŽODŽIAI: Vilkaviškio vyskupija, bažnytinė dailė, Lenkijos XIX a. II pusės tapyba, Lietuvos XIX a. II pusės tapyba, Kazimieras Alchimavičius, Leonas Biedronskis, Juzefas Buchbinderis, Janas Čajevičius, Vaitiekus Gersonas, Adrijanas Glembockis, Janas Nepomukas Grotas, Kazimieras Gurnickis, Ignatas Jasinskis, Vincentas Lukoševičius, Adamas Malinovskis, Julijanas Mašinskis, Francišekas Mielnickis, Kazimieras Mireckis, Antonis Mužinovskis, Voicechas Piechovskis, Juzefas Tadeušas Polkovskis, Augustas Strungė, Antonis Stšaleckis, Francišekas Tegacas

Vilkaviškio vyskupijos meno paveldas nuosekliai inventorinamas ir tyrinėjamas nuo XX a. paskutiniojo dešimtmečio. Mokslinių tyrimų medžiaga 1996–2007 m. paskelbta tęsiniame leidinyje *Lietuvos sakralinė dailė (Lietuvos sakralinės dailės katalogas, I–III knyga)*¹. Absoliuti dauguma jame pateiktų dailės objektų publikuoti pirmą kartą. Šie kūriniai ir meno dirbiniai iškėlė naujas problemas ir bendresnių tyrimų poreikį. Išaiškėjo daug duomenų, naujai nušviečiančių Užnemunės, kurią apima Vilkaviškio vyskupija, religinius ir kultūrinius ryšius, bažnytinių kūrinių kilmę ir įsigijimo aplinkybes. Leidinyje itin daug duomenų pateikta apie XIX–XX a. altorius, paveikslus, skulptūras, liturginius reikmenis, sukurtus ne tik Lietuvoje, bet ir Lenkijoje, Prancūzijoje, Rusijoje, Vokietijoje.

Šiame straipsnyje pristatoma Užnemunės bažnyčiose išlikusi XIX a. II pusės profesionalioji Lenkijos tapytojų kūryba. Dirbant Vilkaviškio vyskupijoje pastebėtas vienas ryškus dėsningumas: beveik visi iki XIX a. sukurti profesionalumo požymių turintys bažnyčių paveiksłai yra Lietuvos tapytojų darbai, XIX a. I pusės atvaizdai iš esmės taip pat sudaro Lietuvos sakralinės tapybos tąsą, tačiau daugelis šio amžiaus antrosios pusės paveikslų savo meninėmis ypatybėmis labiausiai siejasi su to paties laikotarpio Lenkijos dailininkų kūryba. Vilkaviškio vyskupijos bažnyčių XIX a. II pusės tapybos kūriniuose neretai atsispindi ir kai kurių Vakarų Europos tapybos mokyklų stilistika – vienais atvejais ji tik kopijuojama, kitais atvejais – kūrybiškai plėtojama. Straipsnyje siekiama išsiaiškinti, kodėl, kokiais būdais ir kokių lenkų

¹ *Lietuvos sakralinės dailės katalogas (toliau – LSD)*. T. I: *Vilkaviškio vyskupija*. Kn. I. 1996; kn. II. 1997; kn. III. 1998; kn. IV. 2000; kn. V. 2003; kn. VI. 2006, 2007.

tapytojų kūriniai pasiekė atokias Užnemunės bažnyčias ir kodėl jų čia taip gausu. Kartu keliamas klausimas, kiek šį reiškinį lėmė Lenkijos, o kiek – Lietuvos socialiniai ir kultūriniai procesai.

Dėl gerai žinomų istorinių aplinkybių (po sukilimo 1832 m. uždarius Vilniaus universitetą nutrūko ir jame veikusių dailės katedrų veikla) didesnė dalis Lietuvos dailininkų nuo XIX a. 4-ojo dešimtmečio lavinosi Peterburgo ir Maskvos dailės akademijose. Veržlesnieji ar gabesnieji studijas gilino Vakarų Europoje, tačiau tik keleto jų kūryba patyrė esminę žymiųjų europinių meno centrų tapybos įtaką (ji ryškesnė XIX a. pabaigos Lietuvos tapytojų darbuose). XIX a. viduryje kilusias kultūrinio sąjūdžio iniciatyvas (Jono Kazimiero Vilčinskio leidybinę veiklą, Archeologinės komisijos darbą ir kt.) užgniaužė po 1863 m. sukilimo labai sustiprėjusios carinės represijos, slopinusios katalikų religiją, nacionalinę kultūrą, viešą lietuvių kalbos vartojimą, judėjimo laisvę ir kita. Nors po Abiejų Tautų Respublikos padalijimo XIX a. 2-ajame dešimtmetyje didesnė Lenkijos dalis taip pat atiteko Rusijos imperijai, tačiau okupacinis režimas joje buvo kiek švelnesnis. Skirtingai nei Lietuvoje, Lenkijoje meno raidai ir impulsams iš Vakarų Europos sąlygos buvo palankesnės: veikė keletas meno centrų, nebuvo sunaikintos dailės mokymo institucijos, dailininkai turėjo geresnes galimybes studijuoti Vokietijoje, Italijoje ir kitose šalyse, taip pat telktis į profesinius ir kultūrinius sambūrius. Tad Lenkijoje, ypač didžiuosiuose miestuose, meninis gyvenimas buvo kur kas intensyvesnis nei Lietuvoje.

Būtina priminti, kad dabartinę Vilkaviškio vyskupiją sudaro senųjų Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų dalys, po III Abiejų Tautų Respublikos padalijimo iš pradžių atitekusios Vygrių, o nuo 1818 m. – Augustavo-Seinų vyskupijai. Pastarosios sudėtyje išliko iki 1926 m., kai buvo įkurta Lietuvos bažnytinė provincija ir joje suformuotos naujos vyskupijos. XVIII a. pabaigoje, pasikeitus geopolitinėms ir administracinėms aplinkybėms, Užnemunė buvo atkiršta nuo didžiosios istorinės ir etnografinės Lietuvos dalies su bažnytiniais ir kultūriniais centrais dešiniajame Nemuno krante ir tai lėmė dideles permainas visose krašto gyvenimo srityse². Administraciniais, religiniais ir kultūros centrais aptariamo krašto gyventojams tapo Suvalkai, Seinai, Augustavas. Ir šiuose, ir kituose Lenkijos miestuose lankėsi, lavinosi, gyveno bei veikė iš Lietuvos kilę dvasininkai, didikai, bajorai, taip pat ir inteligentijos atstovai. Be abejo, sostinė Varšuva siūlė didžiausias karjeros ir veiklos galimybes, viliojo kultūrinio gyvenimo įvairovę.

Iki nuoseklaus Vilkaviškio vyskupijos meno paveldo tyrinėjimo tiek Lenkijos, tiek ir Lietuvos meno istorijoje buvo žinomi vos keli Lenkijos tapytojų paveikslai, esantys šios vyskupijos bažnyčiose. Sovietmečiu Lietuvoje pirminės dailės objektų inventurizacijos metu pastebėjus dailininkų signatūras, buvo išaiškinti septyni šešių autorių kūriniai: du Augusto Strungės, po vieną Antonio Mužinovskio, Adamo Malinovskio ir P. Šidovskio paveikslą, Juzefo Polkovskio ir Kazimiero Gurnickio Kryžiaus kelio

2 Totoraitis 1938; Jemielity 1989: 163–171; Jovaiša 2005: 12–58.

stočių ciklai³. Tai, kad Griškabūdžio bažnyčios paveikslai tapyti „žymaus tapytojo (rodos, Biedronskio)“, yra paminėjęs XX a. tarpukario istorikas Jonas Totoraitis⁴.

Rengiant *Lietuvos sakralinės dailės* knygas ir dirbant Vilkaviškio vyskupijos bažnyčiose, pavyko aptikti gerokai daugiau tapytojų signuotų paveikslų, o šaltiniuose rasti vieną kitą aukojimo aplinkybes nusakantį įrašą. Kelių atvaizdų autoriai identifikuoti remiantis tose pačiose bažnyčiose esančiais kitais signuotais jų kūriniiais. Nustatyta, kad Kaimelio bažnyčios paveikslus „Apsilankymas“ ir „Šv. Jurgis“ nutapė A. Mužinovskis, o Slavikų paveikslus „Šv. Ona su Švč. Mergele Marija ir šv. Joakimu“ ir „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“ – A. Malinovskis⁵. Tik inicialais pasirašęs Slavikų „Šv. Martyno“ autorius Vaitiekus Gersonas buvo nustatytas pagal tapybos manierą ir signatūros formą. Paveikslų, kuriuose signatūrų teliko fragmentai, autorius išaiškinti padėjo kiti šaltiniai. Pavyzdžiui, Ilguvos paveikslų „Jėzaus Krikštas“ ir „Šv. Izidorius“ bendra meninė kalba leido juos priskirti vienam dailininkui, o kad tai tapytojo Vincento Lukoševičiaus kūriniai, nustatyta remiantis parašo likučiu „...ewicz. 189[2]“ ir kūrybinės biografijos faktais⁶.

Nemažai duomenų apie paveikslus suteikė archyviniai šaltiniai: bažnyčių vizitų aktai, inventoriai, ypač naujai įgytų objektų sąrašai. Panašių dokumentų dabar aptinkama tik vienoje kitoje Vilkaviškio vyskupijos bažnyčioje (ši kraštą itin nuniokojo abu pasauliniai karai), o didžioji archyvų dalis dėl ankstesnių geopolitinių aplinkybių saugoma ne Lietuvoje, o Lomžos vyskupijos archyve, kurio rinkinių medžiaga labai papildė Vilkaviškio vyskupijos bažnyčių istorijos ir paveldo tyrimus⁷. Bažnytiniuose dokumentuose buvo aptikta informacijos, kada įsigytas vienas ar kitas paveikslas, kartais – kas pasirūpino jo pirkimu, aukojo lėšas, bet dailininkų pavardės juose neminimos. Tokio pobūdžio žinių dažniau pasitaiko brolijų arba pajamų-išlaidų knygose, tačiau jų išliko vos viena kita. Balbieriškio Rožinio brolijos knygoje yra įrašas apie K. Gurnickiui už paveikslus sumokėtus pinigus⁸. Kudirkos Naumiesčio (Vladislavovo) bažnyčios pajamų-išlaidų knygoje rasta daug duomenų apie kun.

3 *Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas* 1973: 505, 516, 719, 747, 752.

4 Totoraitis 1938: 671.

5 Stankevičienė, R. Paveikslai „Šv. Jurgis“, „Apsilankymas“ ir „Šv. Simonas ir Judas Tadas“; Vasiliūnienė, D. Paveikslai „Švč. Mergelė Marija Belaisvių Vaduotoja“, „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“, „Šv. Ona su Švč. Mergele Marija ir šv. Joakimu“; „paveikslas „Šv. Martynas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 380–383; D. II: 356–364.

6 V. Lukoševičius Ilguvos bažnyčiai nutapė paveikslą „Šv. Izidorius“, kurį kartu su „Šv. Jonu Krikštytoju prie Jordano“ (manoma, kad tai – Ilguvos krikštyklos paveikslas) 1892 m. eksponavo Varšuvos Dailės salone; yra žinoma, kad šis tapytojas yra lankęsis Ilguvos dvare (*Słownik artystów polskich* 1993: 199–200; Vasiliūnienė, D. Paveikslai „Šv. Izidorius“ ir „Jėzaus krikštas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 305–308).

7 Lietuvos valstybės archyvuose ir rankraštynuose saugomos pavienės XIX a.–XX a. pirmųjų dešimtmečių šios vyskupijos dokumentų bylos (Lietuvos valstybės istoriniame archyve, Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų fonduose, yra ankstesnių dokumentų). Lomžos vyskupijos archyve saugoma per 130 bylų su atskirų parapijų dokumentais, 14 dekanatų dokumentų bylų. Atskirose šio archyvo bylose esama duomenų apie dvasininkus, parapijų koplyčias, kapines ir įvairios kitos informacijos. Su Lietuvai aktualia archyvo medžiaga galima susipažinti: Ąupińskis 2005: 122–127.

8 Rožinio brolijos knyga, 1870–1895 m. *Balbieriškio bažnyčios archyvas* (toliau – *BA*). Lapai nenumuoti.

kanauninko Saliamono Olekos indėlį puošiant šią bažnyčią, konkrečius pastato atnaujinimo darbus, kūriniams ir reikmenims įsigyti aukojusius asmenis, už tuos objektus sumokėtų pinigų sumas, kūrinių ir dirbinių pirkimo vietas⁹. Knygoje įvardyti ir poros paveikslų autoriai: aptiktos Tegaco (Tegazzo) ir Mužinovskio (užrašyta klaidingai) pavardės, tačiau prie daugelio tuo metu įgytų paveikslų teįrašytos pastabos, kad jie nupirkti Varšuvoje tarpininkaujant Nepaliaujamosios Švč. Sakramento Adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai.

Rengiant šį straipsnį ir ieškant duomenų apie šios brolijos veiklą, paaiškėjo, kad Nepaliaujamosios Švč. Sakramento Adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai yra skirtas platus ir labai informatyvus Andrzejus Majdowskio straipsnis¹⁰. Jame ne tik pristatyta arkibrolijos veikla, bet ir pateikti duomenys apie jos sukauptus ir išdalytus liturginės tekstilės dirbinius, taip pat apie 1870–1881 m. brolijos pastangomis parduotą 281 bažnytinės paskirties vaizduojamosios dailės kūrinių. Pastarieji mūsų tyrimui ypač aktualūs duomenys autoriaus surinkti iš tuomečių leidinio *Przeгляд Katolicki* numerių ir sudėlioti į nuoseklius sąrašus. Kai kuriais atvejais jie svariai papildė *Lietuvos sakralinės dailės* knygoje jau paskelbtą informaciją.

Nepaliaujamosios Švč. Sakramento Adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolija – naujai besiformuojančių bendraeuropinių pamaldumo praktikų reiškinys. Lenkijoje ji buvo suburta pagal Belgijoje nuo 1843 m. jėzuitų aplinkoje veikusios brolijos pavyzdį¹¹. Grafienės Teklės Skaržinskos (Tekla Skarżyńska) pastangomis 1856 m. arkibrolija įkurta Varšuvoje, prie Gailestingųjų seserų kanauninkų globojamos Kūdikėlio Jėzaus bažnyčios, o po kelerių metų perkelta prie pranciškonų reformatų Šv. Antano bažnyčios. Šioje brolijoje adoracinių praktikų puoselėjimas derintas su visuomenine veikla: pagalba apleistoms bažnyčioms ir siekiu puošti provincijos šventoves kūriniams, atitinkančiais aukštesnius estetikos reikalavimus. Buvo sukurtos nevienodai sėkmingai įdiegtos, ne kartą koreguotos ir skirtingą laiką gyvavusios sistemos, padėjusios bažnyčioms apsirūpinti tuo metu gerą skonį reprezentuojančiais liturginiais rūbais, profesionalių dailininkų sukurtais paveikslais ir skulptūromis. Bandyta įdiegti ir bažnyčių architektūrinių projektų meninio lygio kontrolę. Mūsų temai svarbu tai, kad nuo 1870 m. brolija pradėjo bendradarbiauti su Dailės skatinimo draugija (*Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych* – TZSP). Bendram brolijos ir draugijos darbui iš jų abiejų narių buvo suformuota Tarpininkavimo taryba (*Rada Pośrednicząca*), vadinamoji Delegacija. Taryba „veikiai sukūrė užsakymų priėmimo tvarką, o susitarusi su ponais dailininkais nustatė kainininką, kad būtų paprasčiau atlikti užsakymus“¹². Taip prasidėjo daugiau nei vienuolika metų trukusi vaisinga veikla, kurios dėka įvairioms bažnyčioms buvo parduota beveik trys šimtai kūrinių ir jų ci-

9 Naumiesčio bažnyčios pajamų-išlaidų knyga, 1878–1890 m. *Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – LNB RS). F. 130–1844.

10 Majdowski 1993: 309–344.

11 Ten pat: 313.

12 Ten pat: 323.

klų, sukurtų keliasdešimties profesionalių dailininkų, Dailės skatinimo draugijos narių. Prekiauta pagal nustatytus (kitusius) kainininkus, žiūrint abipusės naudos, bet palyginti nedidelėmis kainomis. Dailininkų indėlis į šią veiklą nebuvo vienodas. Nuo 50 iki 10 paveikslų sukūrė ir pardavė tik keli dailininkai: Leonas Biedronskis, Antonis Mužinovskis (abu minėtos Tarybos nariai), Alfredas Šupė (Schuppè), Juzefas Buchbinderis, Vaitiekus Gersonas, S. Jablonskis (Jabłoński), Francišekas Tegacas. Kai kurie dailininkai pardavė po kelis kūrinius, o dauguma – tik po vieną ar du.

A. Majdowskio straipsnyje pateiktuose sąrašuose pavyko identifikuoti 18 šiuo metu Vilkaviškio vyskupijos bažnyčiose (Kaimelyje, Griškabūdyje, Kudirkos Naumiestyje ir Gelgaudiškyje) esančių paveikslų (žr. toliau pateiktą katalogą)

ir dvi Griškabūdžio didįjį altorių puošiančias skulptūras¹³. Tris Kaimelio paveikslus įgijo šios bažnyčios klebonas Vincentas Sakavičius (kartu už 100 rub. jis pirko dabar neišlikusį dailininko A. Šupės tapytą popiežiaus šv. Klemenso I atvaizdą), prieš tai veikiausiai pasirūpinęs Kryžiaus kelio stočių ir krikščytklos paveikslų šiai šventovei nupirkimu, o vėliau klebonaudamas Balbieriškyje įgijęs paveikslų ir šiai bažnyčiai¹⁴. Vieną Kudirkos Naumiesčio bažnyčios paveikslą iš mirusio jos klebono Juozapo Dičpinigaičio paliktų pinigų pirko K. Didžpinigaitis. Prieš tai, Juozapo Dičpinigaičio klebonavimo metu, šiai šventovei buvo įgyti net penki Ignato Jasinskio nutapyti paveikslai¹⁵. Dar trys Naumiesčio bažnyčios ir vienuolika Griškabūdžio bažnyčios dailės kūrinių nupirkti tarpininkaujant tuomečiam Varšuvos Visų Šventųjų bažnyčios klebonui kun. Juozapui Olekai (1812–1890), pedagogui, vėliau Augustavo vyskupui sufraganui (1883–1890)¹⁶. Sąraše kun. J. Oleka įrašytas kaip minėtos Varšuvos bažnyčios atstovas, todėl atrodo, kad kūriniai įgyti jo administruotai bažnyčiai, tačiau

1 pav. Kudirkos Naumiesčio bažnyčios interjeras. V. Balýčio nuotr., 2004

13 Andriejaus Prusínskio (Pruszyński) skulptūrą „Šv. Petras“ (200 rub.) ir Leonardo Markonio (Marconi) skulptūrą „Šv. Paulius“ (200 rub.), žr.: Majdowski 1993: 327–340 (parduotų objektų sąraše *Varia* Nr. 17–18).

14 Ten pat: 330–331; Balbieriškio bažn. vizitacijos aktas, 1898 m. Lomžos vyskupijos archyvas (toliau – *Ar. Em*). I. T. 16. Lapai nenumuoti.

15 Stankevičienė, R. Kudirkos Naumiestis. Šv. Kryžiaus Atradimo ir Išaukštintimo bažnyčia: dabartinės bažnyčios statyba, gaisrai, griovimai, remontai. *LSD*. T. I. Kn. VI: *Šakių dekanatas*. D. I. 2006: 453.

16 *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. X: 807; Žemaitis 2006: 172–178.

iš tikrųjų visi jie pateko į Griškabūdį ir Kudirkos Naumiestį: sutampa jų sukūrimo datos, pavadinimai ir paveikslų signatūrose nurodyti autoriai¹⁷.

Abiejų šių Vilkaviškio vyskupijos bažnyčių klebonu paeiliui (1870–1878, 1878–1920) buvo ir jų remontu bei nauju dekoru pasirūpino J. Olekos giminaitis, iškilus kunigas, Seinų seminarijos dėstytojas, Seinų kapitulos dekanas, vėliau Marijampolės dekanas Saliamonas Oleka (1832–1920)¹⁸. Publikacijose jau buvo atkreiptas dėmesys į S. Olekos vaidmenį puošiant jo administruojamas bažnyčias aukšto meninio lygio kūriniiais, spėta prisidėjus organizuojant ir kitų bažnyčių atnaujinimą¹⁹. Tačiau, remiantis A. Majdowskio paskelbta medžiaga, galima teigti, kad praturtinant Užnemunės bažnyčias svarbi ne tik jo, bet ir vyskupo Juozapo Olekos veikla. Atrodo, kad būtent šis dvasininkas pirmasis pradėjo pirkti Lietuvos šventovėms skirtus dailės kūrinius tarpininkaujant Švč. Sakramento Adoracijos arkibrolijai, be to, pasirūpino didžiausiu jų skaičiumi.

Vertingais paveikslais bažnyčias papuošė ir jau minėtas kunigas Vincentas Sakavičius, XIX a. 8-ajame dešimtmetyje Prienuose klebonavęs Andriejus Marma, Naumiesčio vikaras, vėliau Griškabūdžio klebonas (1878–1913), Seinų kanauninkas Juozapas Marma ir kiti kunigai. Žinoma, kad paveikslų nupirko (dalį pats aukojo) 1830–1855 m. Naumiesčio klebonu buvęs, bet Varšuvoje ir Seinuose rezidavęs Varšuvos dvasinės seminarijos rektorius, vėliau Seinų vyskupijos administratorius (1851–1862) prelatas Bonaventūras Butkevičius²⁰. Tolesni šių asmenų ir dar kitų kunigų veiklos tyrimai galėtų atskleisti konkretesnes jų ryšių su meno rinka detales.

Tad Varšuvoje dirbusieji arba ryšius su ja palaikiusieji Lietuvos dvasininkai pasinaudojo galimybėmis, kurias teikė Varšuvos Švč. Sakramento Adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijos bei Dailės skatinimo draugijos bendradarbiavimas. Kad draugijos veikloje dalyvavusių menininkų kūriniai ir po 1881 m. būtų parduoti tarpininkaujant brolijai, duomenų nerasta, tačiau Vilkaviškio vyskupijos bažnyčiose esantys 1882–1897 m. Lenkijos dailininkų nutapyti paveikslai leidžia spėti, kad tarp užsakovų (kunigų ir aukotojų) ir kūrėjų užmezgti ryšiai nenutrūko²¹. Beveik visų šių paveikslų autoriai buvo Dailės skatinimo draugijos nariai, aktyviai dalyvavę šios organizacijos parodose.

Regiant straispnių buvo nustatyta, kad Lenkijos dailininkams galima priskirti bent penkiasdešimt šešis tapybos kūrinius, esančius dabartinės Vilkaviškio vyskupijos bažnyčiose. Prie jų šliejasi dar penki dviejų Lietuvos dailininkų – Kazimiero Alchima-

17 Majdowski 1993: 329–339.

18 Tororaitis 1938: 638–640; Vasiūnienė, D. Kunigo Saliamono Olekos antkapinis paminklas. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 547–548.

19 Aleksandravičiūtė 2005: 164–170; *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 127–283, 447–548.

20 *Ar. Em.* II. T. 310. *Ordo divini officii ad usum universi saecularis Dioecesis Augustoviensis... pro anno* 1860: 7; 1861: 8; 1863: 10; 1874: 83; 1878: 23; 1881: 31; Biržiška 1990: 30–33; Majdowski 1993: 327–340.

21 1884 m. tapytas Jano Čajevičiaus paveikslas „Jėzus Alyvų kalne“ Kudirkos Naumiesčio bažnyčioje arba 1894 m. J. Buchbinderio paveikslas „Šv. Kajetonas“ Šventežeryje (Stankevičienė, R. Paveikslas „Jėzus Alyvų kalne“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 503–504; Smilingytė-Žeimienė, S. Paveikslas „Šv. Kajetonas“. *LSD*. T. I. Kn. III: 437–440).

vičiaus ir Vincento Lukoševičiaus – kūriniai. Šie tapytojai buvo glaudžiai susiję tiek su Lietuvos, tiek su Lenkijos meniniu gyvenimu, aktyviai dalyvavo organizacinėje ir parodinėje veikloje abiejose šalyse. Beje, jie taip pat buvo Dailės skatinimo draugijos nariai²². Remiantis stilistika ir signatūra, prie Lietuvoje ir Lenkijoje dirbusių autorių priskaičiuojamas ir nežinomos biografijos tapytojas P. Šidovskis (Szydowski arba Szedowski, Szadowski).

Iš minėtų penkiasdešimt šešių kūrinių trylikos autorystė liko nenustatyta, jie Lenkijos dailininkams priskiriami tik pagal meninius bruožus. Tačiau keturiasdešimt trijų kūrinių autoriai yra išaiškinti – šiuos paveikslus arba jų ciklus sukūrė aštuoniolika profesionalių Lenkijos tapytojų: Leonas Biedronskis – 5 paveikslus, Juzefas Buchbinderis – 1, Janas Čajevičius – 1, Vaitiekus Gersonas – 2, Adrijanas Glembockis – 1, Janas Nepomukas Grotas – 1, Kazimieras Gurnickis – 5 (2 ciklai), Ignatas Jasinskis – 5, Adamas Malinovskis – 3, Julijanas Mašinskis – 1, Francišekas Mielnickis – 1, Kazimieras Mireckis – 1, Antonis Mužinovskis – 7, Voicechas Piechovskis – 1, Juzefas Tadeušas Polkovskis – 1 (14 paveikslų ciklas), Augustas Strungė – 5, Antonis Stšaleckis – 1, Francišekas Tegacas – 1.

Vyriausiųjų tarp jų kūryba apima XIX a. vidurį – II pusę, o jauniausiųjų – pradėta XIX a. pabaigoje ir nusitęsia į XX amžių. Todėl mūsų identifikuotieji paveiksai atspindi ne vien šių autorių kūrybą, individualų braižą, veiklos įvairovę, bet ir vaizdžiai iliustruoja Lenkijos XIX a. II pusės profesionaliosios religinės tapybos raidą, dviejų šalių meninius-kultūrinius ryšius, meno rinkos ypatumus minėtuoju laikotarpiu.

Išvardytieji tapytojai – nevienodo rango kūrėjai. V. Gersonas, A. Mužinovskis – garsūs, „chrestomatiniai“ lenkų menininkai. Vilkaviškio vyskupijos bažnyčiose išlikę jų kūriniai (išskyrus pertapytuosius) reprezentuoja technologinį ir meninį meistriškumą, kūrybišką religinių siužetų traktuotę. L. Biedronskis, I. Jasinskis, A. Malinovskis, J. Mašinskis, V. Piechovskis ir F. Tegacas – taip pat meno istorikų dėmesio nusipelnę, stiliaus individualumo nestokojantys tapytojai. Naujai išaiškintieji paveiksai gali padėti jų kūrybos tyrėjams, taip pat praturtinti jų biografijos faktografiją. Beveik visa religinė paskutinių trijų išvardytų Lenkijos dailininkų kūryba žuvusi, težinoma iš istorinių duomenų.

Nebanaliu iliustratyvumu ir profesionalumu intriguoja Lietuvoje išlikę produktyviai kūręsio tapytojo L. Biedronskio altoriniai paveiksai. Kudirkos Naumiestyje esantys I. Jasinskio kūriniai atskleidžia jį kaip talentingą piešėją, portretistą, nutapiusį originalius, neoromantizmo ir įkvėptos dvasinės atmosferos kupinus šventųjų atvaizdus. Religinei tapybai atsidėjusio J. Buchbinderio, mažai žinomo J. Čajevičiaus ar neidentifikuoto Griškabūdžio bažnyčios stacijų autoriaus kūriniai akivaizdžiai liudija Vokietijos meno centrų įtaką Lenkijos dailei.

Pastarųjų dviejų dešimtmečių Lietuvos ir Lenkijos bažnyčių meno paveldo inventorizacija, kuri XIX a. dailei tapo palankesnė nei anksčiau, atskleidė iki šiol

22 *Słownik artystów Polskich* 1993: 199–200; *Lietuvos dailės istorija* 2002: 248–249; Laučkaitė 2002.

nežinotas dailininkų pavardes ir jų darbus. Atkreiptas dėmesys į didesniu originalumu nepasižyminčius, bet kruopščiai atliktus nenustatytos biografijos Varšuvos tapytojo A. Strungės paveikslus²³. J. N. Groto, K. Gurnickio darbai taip pat gana kuklūs, tačiau vertintini kaip periferinių Lenkijos kultūros centrų profesionalių menininkų kūrybos pavyzdžiai.

Išvados

Apibendrinant straipsnyje ir kataloge pateiktą faktografinę medžiagą, reikia priminti, kad iki XX a. pab. pradėto Vilkaviškio vyskupijos dailės paveldo inventorizavimo ir tyrinėjimo Užnemunės bažnyčiose žinota apie septynių dailininkų nutapytus 33 paveikslus (5 pavienius kūrinius ir 2 keturiolikos paveikslų ciklus). Šios vyskupijos dailės tyrinėjimo metu išaiškinta ir *LSD* leidinio knygoje nurodyta šešiolika Lenkijos autorių ir du Lietuvos-Lenkijos dailininkai bei 78 jų paveiksai (36 pavieniai kūriniai ir 3 keturiolikos paveikslų ciklai). Straipsnį papildančiame kataloge pateikti duomenys apie aštuoniolikos Lenkijos ir trijų Lietuvos-Lenkijos tapytojų 101 paveikslą (45 pavieniai kūriniai ir 4 keturiolikos paveikslų ciklai). Identifikuoti 23 paveiksai, nutapyti trijų naujai išaiškintų dailininkų (K. Alchimavičiaus, J. Mašinskio, A. Stšaleckio), taip pat kataloge jau minėtų L. Biedronskio, V. Gersono ir A. Mužinovskio. Patikslintos keliolikos paveikslų sukūrimo datos. Šiuo metu žinomi 25 kūrinių (įskaitant 2 ciklus) pirkėjai (18 kūrinių išaiškinti šio tyrimo metu), taip pat 12 paveikslų aukotojai. Tenka pridurti, kad trylikos pagal stilių galbūt lenkų tapytojams priskirtinų paveikslų autoriai liko nenustatyti, todėl šie kūriniai nebuvo įtraukti į toliau pateikiamą katalogą.

Tyrimas atskleidė, kad XIX a. II pusėje ne viena dabartinė Vilkaviškio vyskupijos bažnyčia buvo papuošta profesionaliais Lenkijos tapytojų paveikslais, kurių keletas pasižymi ypač aukštu meniniu lygiu. Šiuo požiūriu išsiskiria Griškabūdžio, Kudirkos Naumiesčio, Slavikų ir dar kelios bažnyčios. Beveik visi aptariamai kūriniai tebėra geros ir vidutinės būklės, išskyrus penkis paveikslus ir visus vieno ciklo kūrinius (F. Tegaco, V. Gersono, A. Mužinovskio, K. Alchimavičiaus), kurie dėl įvairių priežasčių buvo pertapyti (žr. katalogą).

Išsamiais Vilkaviškio vyskupijos dailės paveldo tyrimais nustatyta, kad Lenkijos XIX a. tapytojų paveikslų čia yra daugiau nei kituose Lietuvos regionuose, kur jų taip pat esama. Tai siejama su ankstesniais socialiniais ir bažnyčių fundavimo bei puošimo tradicijų pokyčiais Užnemunėje. Gerėjant ekonominei valstiečių padėčiai, augant

23 Stankevičienė, R. Paveikslas „Šv. Antanas“, paveikslas „Šv. Martynas“, paveikslas „Šv. Matas“. *LSD*. T. I. Kn. IV: 287–291 (ten pat: 292–295; veikiausiai nepagrįstai spėjama, kad A. Strungė nutapė dar du Prienų bažnyčios paveikslus); Janonienė, R. Paveiksai „Nukryžiuotasis“ ir „Nekaltojo Prasiždėjimo Švč. Mergelė Marija“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 183–185. Nuo XX a. pab. A. Strungės darbų aptinkama Varšuvos vaivadijos bažnyčiose: *Katalog zabytków sztuki w Polsce* (toliau – *KZSP*). T. X, zes. 15: Okolice Płocka. Warszawa, 1992. S. XIV, 83, il. 126; *KZSP*. T. X, zes. 20; Pułtusk i okolice. Warszawa, 1999. S. XXIX, 40, il. 208–209.

miestams ir miesteliams, prie naujų bažnyčių statybos ar senų šventovių interjerų perkūrimo, zakristijų aprūpinimo naujais reikmenimis prisidėjo įvairių socialinių sluoksnių aukotojai. Bažnytiniai dokumentai, įrašai pačiuose dailės kūriniuose atskleidžia, kad paveikslus, reikmenis aukojo ne tik stambesni ir smulkesni dvarininkai, bet ir ūkininkai, amatininkai. Kai kurie objektai buvo įgyjami iš smulkių sudėtinių aukų.

Gero profesionalaus meno pagausėjimą Užnemunės bažnyčiose (lyginant su skurdesniu vaizdu XIX a. I pusėje) lėmė privačių ir visuomeninių iniciatyvų sąveika. Įgyjant kūrinius buvo svarbi pagrindinių jų pirkėjų – kelių kunigų (Juozapo ir Saliomono Olekų, Vincento Sakavičiaus, Andriaus Marmos ir kitų), siekusių pagerinti estetinį šventovių vaizdą, veikla. Itin reikšmingu pasiūlos veiksniu buvo bažnytinio-visuomeninio (Nepaliamojamosios Švč. Sakramento Adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijos) ir profesinio dailininkų (Dailės skatinimo draugijos) sambūrių bendradarbiavimas. Jo dėka daugiau nei dešimt metų buvo įgyvendinama bažnyčių estetinio vaizdo gerinimo programa, davusi impulsą ir tolesniam parapijų ganytojų bei menininkų bendradarbiavimui. Tai, kad gaivinti bažnytinio meno rinką ėmėsi Varšuvoje veikusios organizacijos, taip pat kitos objektyvios aplinkybės (politinės, kultūrinės, geopolitinės) lėmė, kad profesionalių dailės kūrinių ieškota ne Lietuvoje, o Lenkijoje, dažniausiai – jos sostinėje. Lietuvoje įvairias iniciatyvas ir siekius kėlusios kūrėjų draugijos ėmė steigti tik peržengus XX a. slenkstį.

Katalogas

Vilkaviškio vyskupijos bažnyčiose esantys paveikslai, nutapyti profesionalių XIX a. II p. lenkų tapytojų ir Lietuvos-Lenkijos tapytojų

Pastaba: * prie kūrinio pavadinimo reiškia, kad naujai nustatytas kūrinio autorius; * prie datos – patikslintą kūrinio sukūrimo datą; * prie paveikslą įgijusio asmens – naujai nustatytą kūrinio pirkėją, įgijimo aplinkybes, kainą.

I. Lenkijos tapytojų paveikslai

LEONAS BIEDROŃSKI (LEON BIEDROŃSKI, 1837–1907)

I. 1. Šv. Kazimieras*. 1873–1874* m. Drobė, aliejus, 90 × 65.

Vaizdo pusėje signatūra nerasta.

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, šoninio Šv. Onos altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliamojamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai paveikslą 1873–1874 m. Varšuvoje už 75 rub. tapytojui L. Biedronskiui užsakė kun. Juozapas Oleka*. 1971 m. kaip XIX a. paveikslas įtrauktas į Kultūros paminklų sąrašą.

Lietuvos TSR Kultūros paminklų sąrašas (toliau – *Paminklų sąrašas*). Vilnius: Lietuvos TSR kultūros ministerija, 1973: 747 (DV 2555); Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 83); Stankevičienė, R. Paveikslas „Šv. Kazimieras“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 191–192, il. 120.

2 pav. L. Biedronskis. „Šv. Ona (Švč. Mergelės Marijos mokymas)“, 1874 (Griškabūdžio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

I. 2. Šv. Ona (Švč. Mergelės Marijos mokymas). Florencija. 1874 m. Drobė, aliejus, 133,5 × 89 (2 pav.).

Signuotas paveikslas kairėje: „*L. Biedronsk / Florencija / 1874*“.

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliamajamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai paveikslą 1873–1874 m. Varšuvoje už 120 rub. užsakė kun. Juozapas Oleka*. 1971 m. kaip XIX a. pab. paveikslas įtrauktas į Kultūros paminklų sąrašą.

Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 82); *Paminklų sąrašas: 747 (DV 2554); Stankevičienė, R. Paveikslas „Šv. Ona (Marijos auklėjimas)“.* *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 177–178, il. 109.

I. 3. Šv. Juozapas. 1875–1876* m. Drobė, aliejus, 164 × 96.

Vaizdo pusėje signatūros nėra.

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, koplyčios altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliamajamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1875–1876 m. Varšuvoje už 190 rub. L. Biedronskiui užsakė kun. Juozapas Oleka*.

Janonienė, R. Paveikslai „Šv. Juozapas su vaikeliais Jėzumi“ ir „Švč. Mergelė Marija Sopulingoji“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 187–189, il. 116; Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 105).

I. 4. Švč. Mergelė Marija Sopulingoji*. 1875–1876* m. Drobė, aliejus, 100 × 75.

Vaizdo pusėje signatūros nėra.

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, koplyčios Šv. Juozapo altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliamajamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1875–1876 m. paveikslą Varšuvoje už 35 rub. tapytojui užsakė kun. Juozapas Oleka*.

Janonienė, R. Paveikslai „Šv. Juozapas su vaikeliais Jėzumi“ ir „Švč. Mergelė Marija Sopulingoji“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 187–189, il. 117; Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 107).

I. 5. Trys karaliai*. 1879–1881* m. Drobė, al. dažai, 138 × 112.

Vaizdo pusėje signatūros nėra.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliamajamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai L. Biedronskio paveikslą, pavadintą „Trijų karalių nusilenkimu“ (*Poklon trzech króli*), Varšuvoje už 300 rub. pirko kun. Juozapas Oleka*. Pagal bažnyčios pajamų-išlaidų knygos 1881 05 09 įrašą, pirktas už 310,71 rub. įskaitant atgabenimo kaštus, dar 35 rub. sumokėta už rėmus.

Kudirkos Naumiesčio bažnyčios 1878–1890 m. pajamų-išlaidų knyga. *LNB RS. F. 130–1844. L. 126v.*; Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 212); Stankevičienė, R. Paveikslas „Trys karaliai“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 500–501, il. 379.

JUZEFAŠ BUCHBINDERIS
(JÓZEF BUCHBINDER, 1839–1909)

I. 6. Šv. Kajetonas. 1894 m. Drobė, aliejus, 145 × 85
(3 pav.).

Signuotas paveikslo dešinėje: „*Buchbinder / 1894*“.

Antroje drobės pusėje yra aukojimo įrašas: „*St. Kajetanie módl się za nami / i dziećmi naszymi / do Kościoła w St. Jeziorach / ofiaróją / Michałowie Szumkowscy / r. 1894*“ (Šv. Kajetonai, melskis už mus ir mūsų vaikus – Šventėžerio bažnyčiai 1894 m. aukoja Mykolo Šumkausko šeima).

ŠVENTEŽERIO bažnyčia, buvo titulinis šoninio altoriaus paveikslas.

Smilingytė-Žeimienė, S. Paveikslas „Šv. Kajetonas“. *LSD*. T. I. Kn. III: 437–440, il. 275.

JANAS ČAJEVIČIUS (JAN CZAJEWICZ,
1849/1851–1914)

I. 7. Jėzus Alyvų kalne. Pagal Polį Delarošą
(Paul Delaroche). 1884 m. Drobė, aliejus, 168 × 100
(4 pav.).

Signuotas dešiniajame apatiniame kampe: „*J. (W). Cz(a)jewicz. 84*“.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas.

Bažnyčios pajamų-išlaidų knygos 1884 m. įrašas liudija, kad nupirktas už 90 rub. – sudėtinės parapijos lėšas.

Kudirkos Naumiesčio bažnyčios 1878–1890 m. pajamų-išlaidų knyga. *LNB RS. F. 130–1844. L. 126v*; Stankevičienė, R. Paveikslas „Jėzus Alyvų kalne“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 503–504, il. 381.

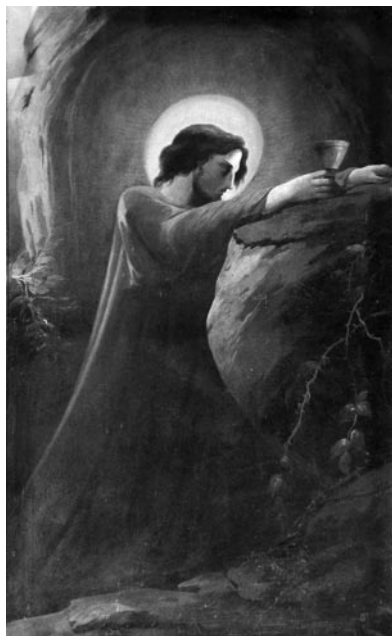
VAITIEKUS GERSONAS
(WOJCIECH GERSON, 1831–1901)

I. 8. Viešpaties Atsimainymas*. Pagal Rafaelį.
1873 m.; tapytojo M. Bučinskio iš Kauno ištisai
pertapytas 1897 m. Drobė, aliejus, 240 × 156,5.
GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, didžiojo altoriaus pirmojo tarpsnio
paveikslas.

Signuotas apačioje dešinėje: „*Malo: / r. 1873 / odnowio(ny) / r. 1897 / M. Buczyński*“ (tapytas 1873 m.; atnaujintas 1897 m. M. Bučinskio).

3 pav. J. Buchbinderis. „Šv. Kajetonas“, 1894 (Šventėžerio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 1997

4 pav. J. Čajevičius. „Jėzus Alyvų kalne“, 1884 (Kudirkos Naumiesčio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

5 pav. V. Gersonas. „Šv. Martynas“, 1890 (Slavikų bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2005

Tarpininkaujant Nepalijamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1872–1873 m. paveikslą Varšuvoje už 200 rub. Vaitiškui Gersonui užsakė kun. Juozapas Oleka*.

Janonienė, R. Paveikslas „Kristaus Atsimainymas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 175–176, il. 108; Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 51).

I. 9. Šv. Martynas. 1890 m. Drobė, aliejus, 141 × 82,5 (5 pav.).

Signuotas dešiniajame apatiniame kampe: „WG. 1890.“

SLAVIKŲ bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas. Kaip 1890 m. nutapytas paveikslas 1971 m. įtrauktas į Kultūros paminklų sąrašą.

Slavikų bažnyčios 1896 ir 1899 m. inventoriai. *Ar. Em.* I. T. 482 (lapai nenumeruoti); Slavikų bažnyčios 1890 m. vizitacijos aktas. *Ar. Em.* II. T. 158. K. 1.; Strimaitis, V. Slavikai (mašinarštis). *VUB RS. F.* 187. B. 1318. L. 12; Paminklų sąrašas: 752 (DV 2618); Vasiliūnienė, D. Paveikslas „Šv. Martynas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. II: 362–364, il. 274.

ADRIJANAS GLEBOCKIS
(ADRYAN GŁĘBOCKI, 1833–1905)

I. 10. Šv. Teklė. Varšuva. 1858–1867 m. Drobė, aliejus, 210 × 108 (6 pav.).

Signuotas dešiniajame apatiniame kampe: „Adryan Głębocki, Warszawa“.

RUDAMINOS bažnyčia, titulinis šoninio altoriaus paveikslas. Paveikslą nupirko Rudaminos klebonas (1858–1867) Kazimieras Smolenskas, čia įsteigęs Šv. Teklės atlydus.

Rudaminos bažnyčios 1867 m. inventorius. *VUB RS. F.* 102. B. 182. L. 112; Ramonienė, D. Paveikslas „Šv. Teklė“. *LSD*. T. I. Kn. III: 349–351, il. 215.

JANAS NEPOMUKAS GROTA
(JAN NEPOMUCEN GROTT, 1858–1919)

I. 11. Jėzaus Atsimainymas. Pagal Gustavą Dorė (Gustave Doré). 1895 m. (?) Drobė, aliejus, 157 × 95 (7 pav.). Signuotas dešiniajame apatiniame kampe: „Podług Dorega / Malował J. Grott / 18[9]5“.

KROKIALAUKIO bažnyčia, titulinis didžiojo altoriaus paveikslas. Vasiliūnienė, D. Paveikslas „Jėzaus Atsimainymas“. *LSD*. T. I. Kn. V: 203–205, il. 118.

6 pav. A. Glembockis. „Šv. Teklė“, 1858–1867 (Rudaminos bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 1997

KAZIMIERAS GURNICKIS
(KAZIMIERZ GÓRNICKI,
apie 1838–1889)

I. 12. Kryžiaus kelio stotys (14 paveikslų ciklas).

1875 m. Drobė, aliejus, 84,5 × 68,3.

Signatūra pirmosios stoties paveikslo apačioje: „*K. Górnicki. 1875. / w Suwalkach*“; kituose paveiksluose apačioje: „*KG*“.

KAIMELIO bažnyčia, kabo ant bažnyčios sienų.

Šalutiniai duomenimis, įgytos Kaimelio bažnyčios rektorius (1872–1881) Vincento Sakavičiaus.

Giniūnienė, A. Kryžiaus kelio stotys. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 390–392, il. 281–284.

I. 13. Jėzaus Krikštas. Suvalkai. 1876 m. Drobė, aliejus, 87 × 66,4.

Signuotas dešiniame apatiniame kampe: „*K. G(ó)rnicki w Suwalki / 1876*“.

KAIMELIO bažnyčia, kabo priebažnytyje ant sienos.

Šalutiniai duomenimis, įgytos Kaimelio bažnyčios rektorius (1872–1881) Vincento Sakavičiaus.

Giniūnienė, A. Paveikslas „Jėzaus krikštas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 383–384, il. 278.

I. 14. Kryžiaus kelio stotys (14 paveikslų ciklas).

1882–1883 m. Drobė, aliejus, 86 × 71 (8 pav.).

Signatūra pirmosios stoties paveikslo dešinėje, apačioje: „*K. Górnicki 1883 r.*“

BALBIERIŠKIO bažnyčia, kabo ant bažnyčios sienų.

1882–1883 m. paveikslus kartu su auksuotais rėmais už 300 rub. nupirko kun. Vincentas Sakavičius. Šiam tikslui koliatorė Juzefa Tiškevičiūtė-Vodzinskienė paaukojo 75 rub., Joana ir Michalina Narbutaitės, Tomas (Tamošius) Seilius, Antanas Kuzmickas, Kazimieras Zienius – po 25 rub., likusią sumą – kiti parapijiečiai. Kaip K. Gurnickio 1883 m. kūriniai 1971 m. įtraukti į Kultūros paminklų sąrašą.

Balbieriškio bažnyčios 1898 m. vizitacijos aktas. *Ar Ęm*. I. T. 16 (lapai nenumeruoti); Balbieriškio bažnyčios Rožinio brolijos 1870–1895 m. knyga. *Balbieriškio bažnyčios archyvas (BBA)* (lapai nenumeruoti); *Paminklų sąrašas*: 719 (DV 2183); Vasiliūnienė, D. Paveikslas „Kryžiaus kelio stotys“. *LSD*. T. I. Kn. V: 140–143, il. 75–77.

7 pav. J. N. Grotas. „Jėzaus Atsimainymas“, 1895 (?) (Krokialaukio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2002

8 pav. K. Gurnickis. VII Kryžiaus kelio stotis, 1882–1883 (Balbieriškio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2002

I. 15. Šv. Jurgis. 1882–1885 m. Drobė, aliejus, Ø apie 110.

Vaizdo pusėje signatūros nėra. Dailininkui priskiriamas pagal analogus.

BALBIERIŠKIO bažnyčia, šoninio altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Apie 1882–1885 m. paveikslą įgijo kun. Vincentas Sakavičius.

Balbieriškio bažnyčios 1898 m. vizitacijos aktas. *Ar. Ėm.* I. T. 16 (lapai nenumeruoti); Balbieriškio bažnyčios Rožinio brolijos 1870–1895 m. knyga. *BBA* (lapai nenumeruoti); Vasiliūnienė, D. Paveikslas „Šv. Jurgis“. *LSD.* T. I. Kn. V: 136–138, il. 73.

I. 16. Jėzaus Krikštas. 1885 m. Drobė, aliejus, 184 × 90.

Signuotas dešiniajame apatiniame kampe: „*KG. 1885 r.*“

BALBIERIŠKIO bažnyčia, kabo virš krikštyklos.

Paveikslą 1885 m. kun. Vincentas Sakavičius nupirko už 30 rub., paaukotų parapijiečių Andriejaus Bubelio, Andriejaus Tilinsko, Martyno Kazlausko ir Petro Lukoševičiaus.

Balbieriškio bažnyčios 1898 m. vizitacijos aktas. *Ar. Ėm.* I. T. 16 (lapai nenumeruoti); Balbieriškio bažnyčios Rožinio brolijos 1870–1895 m. knyga. *BBA* (lapai nenumeruoti); Vasiliūnienė, D. Paveikslas „Jėzaus krikštas“. *LSD.* T. I. Kn. V: 138–139, il. 74.

IGNATAS JASINSKIS (IGNAT JASIŃSKI, 1833–1878)**I. 17. Švč. Jėzaus Širdis.** 1875 m. Drobė, aliejus, 88 × 68.

Signuotas kairiajame apatiniame kampe: „*Ig. Jasinski / 1875*“.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Naumiesčio bažnyčios inventorius, 1878 m. *Ar. Ėm.* I. T. 613 (lapai nenumeruoti); Račiūnaitė, T.

Paveikslai „Švč. Jėzaus Širdis“, „Kristaus Atsimainymas“, „Šv. Jonas Krikštytojas“, „Šv. Teresė Avilietė“ ir „Šv. Mikalojus“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 489–495, il. 371–372.

I. 18. Kristaus Atsimainymas. 1877 m. Drobė, aliejus, 141 × 91.

Signuotas apačioje: „*Ig. Jasinski. 1877*“.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas.

Naumiesčio bažnyčios inventorius, 1878 m. *Ar. Ėm.* I. T. 613 (lapai nenumeruoti); Račiūnaitė, T.

Paveikslai „Švč. Jėzaus Širdis“, „Kristaus Atsimainymas“, „Šv. Jonas Krikštytojas“, „Šv. Teresė Avilietė“ ir „Šv. Mikalojus“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 489–495, il. 370.

I. 19. Šv. Jonas Krikštytojas. 1874–1877 m. Drobė, aliejus, 100 × 75 (9 pav.).

Vaizdo pusėje signatūros nėra. Dailininkui priskiriama pagal manierą, analogus.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Naumiesčio bažnyčios inventorius, 1878 m. *Ar. Ėm.* I. T. 613 (lapai nenumeruoti); Račiūnaitė, T.

Paveikslai „Švč. Jėzaus Širdis“, „Kristaus Atsimainymas“, „Šv. Jonas Krikštytojas“, „Šv. Teresė Avilietė“ ir „Šv. Mikalojus“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 489–495, il. 373.

I. 20. Šv. Teresė Avilietė. 1874–1877 m. Drobė, aliejus, 121 × 101.

Signatūros vaizdo pusėje nėra. Dailininkui priskiriama pagal manierą, analogus.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Naumiesčio bažnyčios inventorius, 1878 m. *Ar. Ėm.* I. T. 613 (lapai nenumeruoti); Račiūnaitė, T.

Paveikslai „Švč. Jėzaus Širdis“, „Kristaus Atsimainymas“, „Šv. Jonas Krikštytojas“, „Šv. Teresė Avilietė“ ir „Šv. Mikalojus“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 489–495, il. 374.

I. 21. Šv. Mikalojus. 1874–1877 m. Drobė, aliejus, 121 × 101.

Vaizdo pusėje signatūros nėra. Dailininkui priskiriama pagal manierą, analogus.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Naumiesčio bažnyčios inventorius, 1878 m. *Ar. Ėm.* I. T. 613 (lapai nenumėruoti); Račiūnaitė, T. Paveikslai „Švč. Jėzaus Širdis“, „Kristaus Atsimainymas“, „Šv. Jonas Krikštytojas“, „Šv. Teresė Avilietė“ ir „Šv. Mikalojus“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 489–495, il. 375.

ADAMAS MALINOVSKIS
(ADAM MALINOWSKI, 1829–1892)

I. 22. Šv. Ona su Švč. Mergele Marija ir šv. Joakimu. Apie 1885 m. Drobė, aliejus, 120 × 90.

Vaizdo pusėje signatūros nėra. Dailininkui priskiriama pagal manierą.

SLAVIKŲ bažnyčia, nuo 1885 m. kabojo didžiojo altoriaus pirmajame tarpsnyje, 1965 m. sumažintas ir perkeltas į antrąjį to paties altoriaus tarpsnį.

Slavikų bažnyčios 1886, 1888 ir 1896 m. inventoriai. *Ar. Ėm.* I. T. 482 (lapai nenumėruoti); Slavikų bažnyčios 1890 m. vizitacijos aktas. *Ar. Ėm.* II. T. 158. K. 1–1v; Strimaitis, V. Slavikai (mašinarštis). *VUB RS.* F. 187. B. 1318. L. 11, 12, 34; Vasiliūnienė, D. Paveikslai „Švč. Mergelė Marija Belaisvių Vaduotoja“, „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“, „Šv. Ona su Švč. Mergele Marija ir šv. Joakimu“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. II: 356–362, il. 273.

I. 23. Švč. Mergelė Marija Belaisvių Vaduotoja. 1890 m. Drobė, aliejus, 140,5 × 82,5 (10 pav.).

Signuotas paveikslas dešinėje, apačioje: „Adam Malinowski 1890 r.“

SLAVIKŲ bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas.

Kaip Adomo Malinovskio 1890 m. kūrinys 1971 m. įtrauktas į Kultūros paminklų sąrašą.

Slavikų bažnyčios 1896 m. inventorius. *Ar. Ėm.* I. T. 482 (lapai nenumėruoti); Slavikų bažnyčios 1890 m. vizitacijos aktas. *Ar. Ėm.* II. T. 158. K. 1–1v; Strimaitis, V. Slavikai (mašinarštis). *VUB RS.* F. 187. B. 1318. L. 13, 34; *Paminklų sąrašas:* 752 (DV 2619); Vasiliūnienė, D. Paveikslai „Švč. Mergelė Marija Belaisvių Vaduotoja“, „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“, „Šv. Ona su Švč. Mergele Marija ir šv. Joakimu“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. II: 356–362, il. 271.

9 pav. I. Jasinskis. „Šv. Jonas Krikštytojas“, 1874–1877 (Kudirkos Naumiesčio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

10 pav. A. Malinovskis. „Švč. Mergelė Marija Belaisvių Vaduotoja“, 1890 (Slavikų bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2005

11 pav. J. Mašiniskis. „Šv. Arkangelas Mykolas“, 1873–1874 (Griškabūdžio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

I. 24. Švč. Mergelė Marija Škaplierinė. 1890 m. Drobė, aliejus, 85 × 55.

Vaizdo pusėje signatūros nėra. Dailininkui priskiriama pagal manierą

SLAVIKŲ bažnyčia, kairiojo šoninio altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Slavikų bažnyčios 1896 m. inventorius. *Ar. Ėm.* I. T. 482 (lapai nenumeruoti); Slavikų bažnyčios 1890 m. vizitacijos aktas. *Ar. Ėm.* II. T. 158. K. 1–1v; Strimaitis, V. Slavikai (mašinėraštis). *VUBRS.* F. 187. B. 1318. L. 13, 34; Vasiūnienė, D. Paveikslai „Švč. Mergelė Marija Belaisvių Vaduotoja“, „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“, „Šv. Ona su Švč. Mergelė Marija ir šv. Joakimu“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. II: 356–362, il. 272.

JULIJANAS MAŠINSKIS
(JULIAN MASZYŃSKI, 1847–1901)

I. 25. Šv. Arkangelas Mykolas*. Pagal Rafaelį. 1873–1874* m. Drobė, aliejus, 130 × 74,5 (11 pav.).

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliaujamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1873–1874 m. paveikslą Varšuvoje už 100 rub. Julijanui Mašinskiui užsakė kun. Juozapas Oleka*.

Janonienė, R. Paveikslas „Šv. Arkangelas Mykolas“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 190–191, il. 119; Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 80).

FRANCIŠEKAS MIELNICKIS
(FRANCISZEK MIELNICKI, 1820–1892)

I. 26. Šv. Angelas Sargas. 1883 m.; Elenos Šmigelskaitės restauruotas XX a. 8 dešimtmetyje (apie 1975 m.). Drobė, aliejus, 169 × 99,5 (12 pav.).

Signuotas apačioje lanku: „MIELNICKI“.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas.

Pagal bažnyčios pajamų-išlaidų knygos 1883 lapkričio mėn. įrašą, paveikslas nupirkta už parapijietės Petronėlės Labonaitytės iš Šarvinikiškės kaimo paaukotas 128 rublius.

Kudirkos Naumiesčio bažnyčios 1878–1890 m. pajamų-išlaidų knyga. *LNBRS.* F. 130–1844. L. 126v; Stankevičienė, R. Paveikslas „Šv. Angelas Sargas“. *LSD.* T. I. Kn. VI. D. I: 502–503, il. 380.

12 pav. F. Mielnickis. „Šv. Angelas Sargas“, 1883 (Kudirkos Naumiesčio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

KAZIMIERAS MIRECKIS
(KAZIMIERZ MIRECKI, 1830–1911)

I. 27. Šv. Stanislovo mirtis. Apie 1890 m. Drobė, aliejus, 85 × 60 (13 pav.).

Signuotas paveikslas apačioje, kairėje: „*K. Mireckiego*“.

SLAVIKŲ bažnyčia, šoninio altoriaus antrojo tarpinio paveikslas.

Slavikų bažnyčios 1896 ir 1899 m. inventoriai. *Ar. Em. I. T. 482* (lapai nenumeruoti); Slavikų bažnyčios 1890 m. vizitacijos aktas. *Ar. Em. II. T. 158. K. 1*; Strimaitis, V. Slavikai (mašiniraštis). *VUB RS. F. 187. B. 1318. L. 12*; Vasiliūnienė, D. Paveikslas „Šv. Stanislovo mirtis“. *LSD. T. I. Kn. VI. D. II: 364–366, il. 275.*

13 pav. K. Mireckis. „Šv. Stanislovo mirtis“, apie 1890 (Slavikų bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2005

ANTONIS MUŽINOVSKIS
(ANTONI MURZYNOWSKI, 1818–1896)

I. 28. Šv. Simonas ir Judas Tadas. 1873 m. Drobė, aliejus, 92,5 × 64 (14 pav.).

Signuotas antroje pusėje: „*A. Murzynowski / 1873 r.*“

KAIMELIO bažnyčia, saugomas pagalbinėje patalpoje.

1873 m. eksponuotas Dailės skatinimo draugijos parodoje Varšuvoje. Tarpininkaujant Nepaliaujamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1873 m. Varšuvoje iš dailininko už 75 rub. įgijo kun. Vincentas Sakavičius*. Iki 1907 m. buvo kairės navos altoriaus antrojo tarpinio paveikslas.

Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 63); Stankevičienė, R. Paveikslai „Šv. Jurgis“, „Apsilankymas“ ir „Šv. Simonas ir Judas Tadas“. *LSD. T. I. Kn. VI. D. I: 380–383, il. 275–276.*

14 pav. A. Mużynovskis. „Šv. Simonas ir Judas Tadas“, 1873 (Kaimelio bažnyčia). A. Petrašiūno nuotr., 2004

I. 29. Apsilankymas. Įgytas 1873 m. Drobė, aliejus, 154 × 99 (be autorinio padidrinimo – 99 × 59).

Vaizdo pusėje signatūros nėra.

KAIMELIO bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpinio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliaujamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1873 m. už Onos (Naujokaitės) ir Motiejaus Koronskių paaukotas 90 rub. Varšuvoje iš dailininko įgijo kun. Vincentas Sakavičius*.

Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 62); Stankevičienė, R. Paveikslai „Šv. Jurgis“, „Apsilankymas“ ir „Šv. Simonas ir Judas Tadas“. *LSD. T. I. Kn. VI. D. I: 380–383, il. 277.*

15 pav. A. Mužinovskis. „Šv. Agota“ (fragmentas), 1875 (Griškabūdžio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

I. 30. Šv. Jurgis. 1873–1874* m. Drobė, aliejus, 90 × 70.

Vaizdo pusėje signatūros nėra.

KAIMELIO bažnyčia, šoninio altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliaujamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1873–1874 m. Varšuvoje iš dailininko už 90 rub. įgijo kun. Vincentas Sakavičius*.

Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 88); Stankevičienė, R. Paveikslai „Šv. Jurgis“, „Apsilankymas“ ir „Šv. Simonas ir Judas Tadas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 380–383, il. 274.

I. 31. Švč. Mergelė Marija Škaplierinė. 1875 m. Drobė, aliejus, 164 × 96.

Signuotas dešiniajame apatiniame kampe: „*A. Murzynowski 1875*“.

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas. Tarpininkaujant Nepaliaujamosios Švč. Sakramento

adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai Varšuvoje 1875 m. iš dailininko už 190 rub. įgijo kun. Juozapas Oleka*. Kaip A. Mužinovskio 1873 m. kūrinys 1971 m. įtrauktas į Kultūros paminklų sąrašą.

Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 104); *Paminklų sąrašas*: 747 (DV 2553); Stankevičienė, R. Paveikslai „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“ ir „Šv. Agota“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 179–182, il. 110–111.

I. 32. Šv. Agota. 1875 m. Drobė, aliejus, apie 100 × 75 (15 pav.).

Signuotas kairiajame apatiniame kampe: „*A. Murzynowski / malował 1875*“.

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, koplyčios altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliaujamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai Varšuvoje 1875 m. iš dailininko už 35 rub. įgijo kun. Juozapas Oleka*.

Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 106); Stankevičienė, R. Paveikslai „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“ ir „Šv. Agota“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 179–182, il. 112.

I. 33. Šv. Juozapas. 1879–1880* m. Drobė, aliejus, apie 193 × 112.

Apačioje signatūros likutis: „*M(u)rzynow(sk)i ...*“.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliaujamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai Varšuvoje 1879–1880 m. iš dailininko už 200 rub. įgijo kun. Juozapas Oleka*. Pagal bažnyčios pajamų-išlaidų knygos 1880 01 21 įrašą, šis paveikslas pirktas už 200 rub. iš Juozapo Valaičio iš Užpjaunių kaimo palikimo dalies, perduotos našlės Barbaros Valaitienės; atvežimo išlaidas padengė kleb. Saliamonas Oleka, o rėmai dar 1879 m. buvo nupirkti už velionio zakristijono Juozapo Jankausko paliktus pinigus.

Kudirkos Naumiesčio bažnyčios pajamų-išlaidų knyga, 1878–1890 m. *LNB RS*. F. 130–1844. L. 126v; Majadowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 196); Račiūnaitė, T. Stankevičienė, R. Paveikslas „Šv. Juozapas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 497–499, il. 377.

I. 34. Šv. Ona*. 1879–1880* m.; restauruotas (pertapytas) XX a. 8 dešimtmetyje. Drobė, aliejus, 144 × 112.

Vaizdo pusėje signatūra nerasta.

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, šoninio altoriaus antrojo tarpsnio paveikslas.

Tarpininkaujant Nepaliamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai Varšuvoje 1879–1880 m. iš dailininko už 120 rub. įgijo kun. Juozapas Oleka*. Bažnyčios išlaidų knygos 1880 m. įrašė nurodyta, kad už paveikslą mokėta 123 rub., o už jo rėmą – 25 rub. iš smulkių įvairių asmenų aukų. Kartu su altoriumi nukentėjo per Antrąjį pasaulinį karą, todėl restauruotas ir gerokai pertapytas.

Kudirkos Naumiesčio bažnyčios 1878–1890 m. pajamų–išlaidų knyga. *LNB RS. F. 130–1844. L. 126v*; Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 209); Raciūnaitė, T. Paveikslas „Šv. Ona“. *LSD. T. I. Kn. VI. D. I: 499–500, il. 378.*

VOICECHAS PIECHOVSKIS (WOJCIECH PIECHOWSKI, 1849–1911)

I. 35. Jėzus karste. 1873–1874 m. Drobė, aliejus, 94 × 130 su rėmais (16 pav.).

Signuotas paveikslas dešinėje, apačioje: „*W. Piechowski*“.

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, Velykų dekoracija.

Tarpininkaujant Varšuvos Nepaliamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1873–1874 m. iš dailininko už 60 rub. įgijo kun. Juozapas Oleka*.

Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 53); Smilingytė-Žeimienė, S. Paveikslas „Jėzus karste“. *LSD. T. I. Kn. VI. D. I: 202–203, il. 130.*

16 pav. V. Piechovskis. „Jėzus karste“, 1873–1874 (Griškabūdžio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

JUZEFAS TADEUŠAS POLKOVSKIS
(JÓZEF TADEUSZ POLKOWSKI,
1820–1895)

I. 36. Kryžiaus kelio stotys (14 paveikslų ciklas). 1884 m. Drobė, aliejus, 73 × 103 (17 pav.).

Antroje paveikslų pusėje yra vienodos signatūros: „*Józef Polkowski / 1884*“.

PRIENŲ bažnyčia, kabo ant bažnyčios sienų.

Kaip J. Polkovskio 1884 m. kūriniai 1972 m. įtraukti į Kultūros paminklų sąrašą.

Paminklų sąrašas: 516 (DR 859); Stankevičienė, R. Kryžiaus kelio stotys. *LSD. T. I. Kn. I: 295–298, il. 161–162.*

17 pav. J. T. Polkovskis. XIV Kryžiaus kelio stotis, 1884 (Prienu bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 1999

18 pav. A. Strungė. „Nukryžiuotasis“, 1875 (Griškabūdžio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2005

AUGUSTAS STRUNGĖ
(AUGUST STRUNGE, žinomi XIX a.
8-ojo dešimtmečio paveikslai Lenkijos ir
Lietuvos bažnyčiose*)

I. 37. Nukryžiuotasis. 1875 m. Drobė, aliejus, 160 × 115 (18 pav.).

Signuotas apatiniame dešiniajame kampe: „A. Strung(e) / 1875“.

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, pakabintas ant sienos.

Janonienė, R. Paveikslai „Nukryžiuotasis“ ir „Nekaltojo Prasiidėjimo Švč. Mergelė Marija“. LSD. T. I. Kn. VI. D. I: 183–185, il. 113.

I. 38. Nekaltojo Prasiidėjimo Švč. Mergelė Marija. Apie 1875 m. Drobė, aliejus, 164 × 100.

Vaizdo pusėje signatūros nerasta. Dailininkui priskiriama pagal manierą.

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, pakabintas ant sienos.

Janonienė, R. Paveikslai „Nukryžiuotasis“ ir „Nekaltojo Prasiidėjimo Švč. Mergelė Marija“. LSD. T. I. Kn. VI. D. I: 183–185, il. 114.

I. 39. Šv. Antanas Paduvietis. 1877 m.; 1985 m. restauravo Rimantas Šrapneckis. Drobė, aliejus, 205 × 130.

Signuotas paveikslo kairiajame apatiniame kampe: „A. Strunge / 1877“.

PRIENŲ bažnyčia, koplyčios pirmojo tarpsnio paveikslas (kaitomas).

Kaip Augustino Strungės 1877 m. kūrinys 1971 m. įtrauktas į Kultūros paminklų sąrašą.

Paminklų sąrašas: 719 (DV 2177); Stankevičienė, R. Paveikslas „Šv. Antanas“. LSD. T. I. Kn. IV: 287–288, il. 156.

I. 40. Šv. Martynas. 1877 m. Drobė, aliejus, 150 × 90.

Signuotas paveikslo dešiniajame apatiniame kampe: „Aug. Strunge / 1877“.

PRIENŲ bažnyčia, buvo šoninio altoriaus pirmojo tarpsnio paveikslas, dabar kabo ant sienos.

Kaip Augustino Strungės 1877 m. kūrinys 1971 m. įtrauktas į Kultūros paminklų sąrašą.

Paminklų sąrašas: 719 (DV 2178); Stankevičienė, R. Paveikslas „Šv. Antanas“. LSD. T. I. Kn. IV: 289–290, il. 157.

I. 41. Šv. Matas. Apie 1877 m. Drobė, aliejus, 108 × 67.

Vaizdo pusėje signatūra neaptikta. Dailininkui priskiriama pagal manierą.

PRIENŲ bažnyčia, koplyčios antrojo tarpsnio paveikslas.

Stankevičienė, R. Paveikslas „Šv. Antanas“. LSD. T. I. Kn. IV: 290–291, il. 158.

ANTONIS STŠALECKIS
(ANTONI STRZALECKI, 1844–1934)

I. 42. **Šv. Jurgis***. 1873–1874* m.; pertapytas XX a. Drobė, aliejus, 90 × 60 (19 pav.).

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, šoninio altoriaus antrojo tarpinio paveikslas.

Tarpininkaujant Varšuvos Nepaliaujamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1873–1874 m. iš dailininko už 120 rub. įgijo kun. Juozapas Oleka*.

Janonienė, R. Paveikslas „Šv. Jurgis“. *LSD*. T. I. K. VI. D. I: 189–190, il. 118; Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 81).

19 pav. A. Stšaleckis. „Šv. Jurgis“, 1873–1874 (Griškabūdžio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

FRANCIŠEKAS TEGACAS
(FRANCIZEK TEGAZZO, 1829–1879)

I. 43. **Švč. Mergelė Marija Škaplierinė**. 1878* m.; Elenos Šmigelskaitės restauruotas (pertapytas) apie 1975 m. Drobė, aliejus, 191 × 112 (20 pav.).

KUDIRKOS NAUMIESČIO bažnyčia, titulinis šoninio altoriaus paveikslas.

Tarpininkaujant Varšuvos Nepaliaujamosios Švč. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai 1878 m. iš dailininko už 300 rub. įgytas K. Dičpinigaičio*. Bažnyčios išlaidų knygos 1878 08 01 įrašė nurodyta: už paveikslą su atvežimo išlaidomis mokėta 311, 68 rub. (109 rub. iš buv. klebono Juozapo Dičpinigaičio paliktų pinigų), už naują rėmą – dar 35 rub. Paveikslas nukentėjo per Antrąjį pasaulinį karą, vėliau restauruotas ir iš dalies pertapytas.

Kudirkos Naumiesčio bažnyčios pajamų-išlaidų knyga, 1878–1890 m. *LNB RS. F. 130–1844. L. 126v*; Račiūnaitė, T. Paveikslas „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 496–497, il. 376; Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 158).

20 pav. F. Tegacas. „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“, 1878 (Kudirkos Naumiesčio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

21 pav. K. Alchimavičius. „Šv. Trejybė“, 1873–1874 (Griškabūdžio bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

II. Lietuvos-Lenkijos tapytojų paveikslai

KAZIMIERAS ALCHIMAVIČIUS (1840–1917)

II. 1. Kryžiaus kelio stotys (14 paveikslų ciklas)*.

Varšuva, I. Vadovskio (I. Wadowski) dirbtuvės, 1871–1872* m.; ištaisai pertapytas XX a. 8 (?) dešimtmetyje. Drobė, aliejus, 93 × 73.

Antroje pirmosios stoties paveikslo pusėje likęs įrašo fragmentas: „I. Wadowski. Warszawa Marszałchowska. [121]...“.

GELGAUDIŠKIO bažnyčia, kabo ant sienų.

Paveikslai identifikuojami su 1871–1872 m., tarpininkaujant Varšuvos Nepaliaujamosios Šv. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai, už 200 rub. dailininkui K. Alchimavičiui užsakytais „Kryžių keliais“, skirtais Gelgaudiškio bažnyčiai*.

Giniūnienė, A. Kryžiaus kelio stotys. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 81–82, il. 35–36; Majdowski 1993 (parduotų *varia* Nr. 7).

II. 2. Šv. Trejybė*. 1873–1874* m. Drobė, aliejus, 188 × 128 (su rémais) (21 pav.).

GRIŠKABŪDŽIO bažnyčia, didžiojo altoriaus antrojo tarpinio paveikslas.

Tarpininkaujant Varšuvos Nepaliaujamosios Šv. Sakramento adoracijos ir neturtingų bažnyčių šelpimo arkibrolijai, 1873–1874 m. dailininkui už 120 rub. užsakė kun. Juozapas Oleka*. Kaip italų mokyklos XVIII a. paveikslas 1972 m. įtrauktas į Kultūros paminklų sąrašą.

Paminklų sąrašas: 523 (DR 950); Stankevičienė, R. Paveikslas „Šv. Trejybė“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 185–186, il. 115; Majdowski 1993 (parduotų paveikslų sąrašo Nr. 79).

VINCENTAS LUKOŠEVIČIUS (1861–1931)

II. 3. „Šv. Izidorius“. Kaunas, 1892 m. Drobė, aliejus, 141 × 90 (22 pav.).

Signatūros paveikslo apačioje likę raidžių likučiai ir data „...189(2?)“. Identifikuojamas pagal signatūros likučius, biografinius ir kitus duomenis.

ILGUVOS bažnyčia, šoninio altoriaus pirmojo tarpinio paveikslas.

Tikriausiai 1892 m. eksponuotas Varšuvos Dailės salone (*Salon Artystyczny*).

22 pav. V. Lukoševičius. „Šv. Izidorius“, 1892 (Ilguvos bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 2004

Słownik artystów... T. V. 1993: 199; Vasiliūnienė, D. Paveikslai „Šv. Izidorius“ ir „Šv. Jėzaus Krikštas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 305–309, il. 211.

II. 4. Šv. Jonas Krikštytojas (Jėzaus Krikštas).

Kaunas (?), 1892 m. Drobė, aliejus, 110 × 70.

Vaizdo pusėje signatūra neaptikta. Priskiriama pagal stilistiką, biografinius ir kitus duomenis.

ILGUVOS bažnyčia, krikštyklos paveikslas.

Pavadinimu „Šv. Jonas Krikštytojas prie Jordano“ 1892 m. eksponuotas (?) Varšuvos Dailės salone (*Salon Artystyczny*). *Słownik artystów...* T. V. 1993: 199; Vasiliūnienė, D. Paveikslai „Šv. Izidorius“ ir „Šv. Jėzaus Krikštas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 305–309, il. 212.

II. 5. „Šv. Šeima“. XIX a. pab. Drobė, aliejus, nematuotas.

Signatūra neaptikta. Priskiriama pagal manierą, stilistiką. ILGUVOS bažnyčia, kabo ant sienos.

Słownik artystów... T. V. 1993: 199; Vasiliūnienė, D. Paveikslai „Šv. Izidorius“ ir „Šv. Jėzaus Krikštas“. *LSD*. T. I. Kn. VI. D. I: 305–309, il. 212.

23 pav. P. Šidovskis. „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“, 1897 (Krosnos bažnyčia). V. Balčyčio nuotr., 1997

P. ŠIDOVSKIS (P. SZIDOWSKI [Sz(e?, a?, y?)dowski?]; žinomas tik šis kūrinys)

II. 6. Švč. Mergelė Marija Škaplierinė. 1897 m. Drobė, al. dažai. 175 × 115 (23 pav.).

Signuotas paveikslo dešinėje, apačioje: „P. Sz(i?)dowski / 1897“.

KROSNOŠ bažnyčia, titulinis šoninio altoriaus paveikslas.

Kaip 1887 m. Šidovskio paveikslas 1972 m. įtrauktas į Kultūros paminklų sąrašą.

Paminklų sąrašas: 505 (DR 724); Ramonienė, D. Paveikslas „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“. *LSD*. T. I. Kn. III: 82–84, il. 40.

Gauta 2010 01 30

Parengta 2010 02 23

Literatūra ir šaltiniai

1. Aleksandravičiūtė, A. Užnemunės vienuolijų meno paveldo tyrimo problemos. *Užnemunė: visuomenė ir dvasinio gyvenimo procesai*. Sud. S. Smilingytė-Žeimienė. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005. 164–170.
2. Biržiška, V. *Aleksandrynas*. T. III. [Chicago, 1965]. Vilnius: Sietynas, 1990.
3. Jemieliuty, W. Podział administracyjny diecezji wigierskiej, diecezji augustowskiej, czyli sejneńskiej i diecezji łomżyńskiej. *Studia Łomżyńskie*. T. 2. Łomża, 1989. 163–171.
4. Jovaiša, L. Užnemunė Žemaičių vyskupijos sudėtyje (XVI a. vid. – 1795 m.): bažnytinė struktūra ir religinis gyvenimas. *Užnemunė: visuomenė ir dvasinio gyvenimo procesai*. Sud. S. Smilingytė-Žeimienė. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005. 12–31.

5. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*. T. X, zesz. 15: Okolice Płocka. Warszawa: ISPAN, 1992; T. X, zesz. 20: Pułtusk i okolice. Warszawa: ISPAN, 1999.
6. Katilius, A. Ar Seinai „teisėtās“ vyskupijos centras? *Užnemunė: visuomenė ir dvasinio gyvenimo procesai*. Sud. S. Smilingytė-Žeimienė. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005. 32–58.
7. Laučkaitė, L. *Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje*. Vilnius: Baltos lankos, 2002.
8. *Lietuvos dailės istorija*. Vilnius: VDA leidykla, 2002.
9. *Lietuvos sakralinės dailės katalogas* (nuo IV kn. *Lietuvos sakralinė dailė*). T. I: *Vilkaviškio vyskupija*. Kn. I: *Marijampolės dekanatas*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1996; Kn. II: *Vilkaviškio dekanatas*. Vilnius: Gervelė, 1997; Kn. III: *Lazdijų dekanatas*. Vilnius: Gervelė, 1998; Kn. IV: *Aleksoto dekanatas*. Vilnius: Gervelė, 2000; Kn. V: *Alytaus dekanatas*. Vilnius: Savastis, 2003; Kn. VI: *Šakių dekanatas*. D. I, II. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006, 2007.
10. *Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas*. Vilnius, 1973.
11. Lupińskis, J. Lomžos vyskupijos archyvo rinkiniai. *Užnemunė: visuomenė ir dvasinio gyvenimo procesai*. Sud. S. Smilingytė-Žeimienė. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005. 122–127.
12. Majdowski, A. „Opieka nad biednymi kościołami“ przy Warszawskim Arcybractwie Nieustającej Adoracji Najświętszego Sakramentu. *Nasza Przeszłość: studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce*. T. 80. Kraków, 1993. 309–344.
13. *Ordo divini officii ad usum universi saecularis Dioecesis Augustoviensis...* pro anno 1860; 1861; 1863; 1874; 1878; 1881.
14. *Słownik artystów Polskich i obcych w Polsce działających*. T. V. Warszawa: ISPAN, 1993. 199–200.
15. Totoraitis, J. *Sūduvos Suvalkijos istorija*. Kaunas, 1938.
16. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. X. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.
17. Žemaitis, K. Vyskupas Juozas Oleka (Hollak), jo genealogija, pašaukimas ir paskutinė valia. *Logos*. 2006. 49: 172–178.

Regimanta Stankevičienė, Dalia Vasiliūnienė

Polish paintings of the 2nd half of the 19th century in the Vilkaviškis Diocese: issues of origin and attribution; painting catalogue

Summary

The article provides data on the works of Polish painters from the 2nd half of the 19th century preserved in the churches of the Vilkaviškis Diocese. During the second half of the 19th century, numerous churches in the Vilkaviškis Diocese were decorated with professional paintings produced by Polish artists. Some of these works of art stand out for their high artistic level; for example, the churches of Griškabūdis, Kudirkos Naumiestis, and Slavikai are worth mentioning for this particular reason. The paintings have already been published in the books of the continued publication *Lithuanian Sacral Fine Arts* (Lith. *Lietuvos sakralinė dailė*), however, not all authors, buyers, or dates of creation were clear at that time. At the end of the 20th century, only 33 paintings produced by seven Polish artists and preserved at the Vilkaviškis Diocese were known. Currently, we can provide data on 101 paintings (i. e. the works by such authors as Leon Biedroński, Wojciech Gerson, Antoni Murzynowski, Kazimierz Alchimowicz, Ignacy Jasiński, Wojciech Piechowski, etc.). Detailed studies of the heritage of the fine arts of the Vilkaviškis Diocese have revealed that there are more works created by the 19th century Polish painters in this region than anywhere else in Lithuania. This is usually associated with the social changes caused by certain

political circumstances that occurred in the Užnemunė region. The better economic situation of peasants as well as the expansion of towns enabled benefactors from various social classes to contribute to the construction or reconstruction works of new churches and the supply of various new paraphernalia. The interaction between private and social initiatives determined an increase in the works of high quality professional art in churches of the Užnemunė region. The activities of certain priests (e. g., Saliamonas Oleka, Juozas Oleka, Vincentas Sakavičius, Andrius Marma, etc.) were also of great importance while acquiring articles of art. The cooperation between the Arch-Fraternity of the Perpetual Adoration of the Holy Sacrament and the Endowment for Poor Churches and the Association for the Promotion of the Fine Arts was highly significant. As a result of such cooperation, the programme on the improvement of the aesthetic view of churches was being implemented for more than ten years, which subsequently encouraged the further collaboration among parish pastors and artists. The article as well as the accompanying catalogue discuss the acquisition circumstances of the works by Polish painters, revise the already published attribution of the works and present newly discovered authors and their works.

KEY WORDS: painting in the churches of the Vilkaiviškis Diocese; Polish artists' paintings of the 2nd half of the 19th century; Lithuanian artists' paintings of the 2nd half of the 19th century in Lithuania and Poland; Kazimierz Alchimowicz, Leon Biedroński, Józef Buchbinder, Jan Czajewicz, Wojciech Gerson, Adryan Głębocki, Jan Nepomucen Grott, Kazimierz Górnicki, Ignacy Jasiński, Vincentas Lukoševičius, Adam Malinowski, Julian Maszyński, Franciszek Mielnicki, Kazimierz Mirecki, Antoni Murzynowski, Wojciech Piechowski, Józef Tadeusz Polkowski, August Strunge, Antoni Strzalecki, P. Szidowski (?), Franciszek Tegazzo